

Stop Wapenhandel

www.stopwapenhandel.org – info@stopwapenhandel.org

Position Paper tbv rondetafelgesprek wapenexportbeleid 4 november 2026 Tweede Kamer vaste commissie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

Het wapenexportbeleid is in de jaren '90 van de vorige eeuw ontwikkeld naar **aanleiding van grootschalige, deels illegale wapenleveranties** aan beide partijen in de Iran-Irakoorlog 1980-1988 door gerenommeerde militaire bedrijven. Sommigen van deze bedrijven zijn strafrechtelijk vervolgd. Een individuele vergunningstoets, waarbij het bestemmingsland wordt beoordeeld op 8 criteria, onder meer op mensenrechten, oorlog en gewapend conflict, en het risico op doorleveren, is ingevoerd om dit soort misstanden te voorkomen.

Een individuele vergunningstoets moet onder meer voorkomen dat Nederlandse wapens en militaire technologie in handen komt van mensenrechtenschenders, of in landen waar ze spanningen of gewapende conflicten verergeren, of in landen waar het risico bestaat op doorlevering naar ongewenste bestemmingen. Het **Verdrag van Aken** en ook de recent aangenomen **EU Transfer Directive** zullen er toe leiden dat meer algemene en globale vergunningen worden afgegeven, waarmee bedrijven vrijgesteld worden van exportcontrole bij intra-EU leveringen. Meer Nederlandse goederen zullen op ongewenste bestemmingen terecht komen.

Harmonisatie van beleid

Wapenexportbeleid is **buitenlands beleid**, en dat is een nationale, geen Europese, competentie. Over de rechtmatigheid van vergunningen wordt tussen EU-lidstaten soms zeer verschillend gedacht. Duidelijke voorbeelden zijn Franse wapenexport naar Saoedi-Arabië (onwenselijk vanwege Jemen) en de Verenigde Arabische Emiraten (onwenselijk vanwege Soedan) en Duitse wapenexporten naar Israël (onwenselijk vanwege o.a. Gaza). Het Nederlandse wapenexportbeleid moet voldoen aan de minimumstandaard van het EU gemeenschappelijk standpunt maar beslissingen zijn een nationale verantwoordelijkheid. Europese samenwerking moet geen race-to-the-bottom worden maar het beste beleid als benchmark nemen.

Het Europees wapenexportbeleid wordt **onderling afgestemd** in onder meer het ambtelijk overleg COARM, om een *level playing field* voor militaire producenten te creëren. Indien een lidstaat een exportvergunning afwijst en andere lidstaten een vergelijkbare aanvraag ontvangen, geldt er een consultatieplicht teneinde het ondermijnen van elkaars beslissingen te voorkomen. Omdat EU-lidstaten hiermee kennis nemen van de wederzijdse visies op vergelijkbare aanvragen wordt zo gestaag toegewerkt naar een meer eenduidige toepassing van het EU gemeenschappelijk standpunt.

Gevolgen Verdrag van Aken en Transfer Directive

Door het Verdrag van Aken en de EU Transfer Directive zal voor intra-EU wapenhandel aanzienlijk minder individuele toetsing plaatsvinden. Een land als Nederland, dat vooral militaire componenten exporteert, zal veel exportcontrole gaan overlaten aan landen waar deze componenten worden ingebouwd in complete systemen voor export naar derde landen. De grote Europese landen zullen bepalend worden en Nederland (net als andere kleinere, toeleverende landen) geeft in feite een deel van zijn **buitenlands beleid uit handen**. Daardoor zullen in Nederland geproduceerde militaire componenten terecht komen op bestemmingen waar in lijn met Nederland buitenlands beleid nooit toestemming voor gegeven zou worden. Denk aan de omstreden export van onderdelen voor de F-35 voor Israël. Het risico op veel meer 'F-35-achtige' zaken is niet gering.

Bij het overlaten van vergunningbeoordeling aan andere EU-lidstaten maken wij ons vooral zorgen over toepassing van het **mensenrechtencriterium**, de criteria voor **oorlog en gewapend conflict**, en het criterium voor **wederuitvoer**. Met het criterium voor wederuitvoer wordt onder meer gekeken naar het vermogen van het ontvangende land om effectieve uitvoercontroles te verrichten. Zorgelijk is bijvoorbeeld de export, via samenwerkingen met andere EU-landen, naar landen als Turkije of Oekraïne, die actief zijn op de exportmarkt maar daarbij niet het EU-wapenexportbeleid volgen (iets wat bijvoorbeeld Noorwegen wel doet).

Ook de **transparantie** in wapenexport, essentieel voor een betrouwbare, controleerbare overheid, zal grotendeels verloren gaan met het overdragen van de exportcontrole aan grote EU-landen. Nederland publiceert zijn afgegeven wapenexportvergunningen online (hoewel met grote vertraging). Transparantie over afgegeven wapenexportvergunningen is van groot belang in een tijd waarin desinformatie toeneemt. Overheid en samenleving moeten samen de waarden van onze maatschappij overeind houden, het afleggen van rekenschap door overheid aan samenleving is daarbij cruciaal.

Industriegemak boven mensenrechten en veiligheid?

Dit alles wordt onderbouwd met een beroep op defensiegereedheid en concurrentiepositie. Er ontbreekt aandacht voor de noodzaak van hoge standaarden voor mensenrechten en veiligheid, dat wel als beleidsdoel geldt. Mensenrechtenschendingen, oorlog en gewapend conflict hebben gevolgen heeft voor **Nederland als internationaal handelsland**. Gebrekkige controle op militaire export kan schade opleveren voor de economie, omdat het bijdraagt aan internationale instabiliteit.

Het Verdrag van Aken en de Transfer Directive worden gepresenteerd als 'vereenvoudiging' en 'afschaffen van onnodige regels' op voorstel van de militaire industrie. De **adviezen van de militaire industrie zijn niet onpartijdig**. De sector heeft een commercieel belang en zal maatregelen voor wapenexportcontrole als hinderlijk omschrijven, mede omdat de mogelijkheid bestaat dat op grond van het exportcontrolebeleid bepaalde transacties niet door mogen gaan. Maar controle op militaire export is geen overbodige bureaucratie. Feitelijk is er alleen sprake van hinder als er twijfel bestaat over de mensenrechten- en veiligheidssituatie in het ontvangende land, of over het risico van doorlevering naar ongewenste bestemmingen. Precies die situaties waar het wapenexportbeleid voor is bedoeld.

De indruk wordt gewekt dat wapenexportcontrole de versterking van Europese militaire productie in de weg zou staan. Kijkt men echter naar het sneuvelen van **Europese samenwerkingsprojecten**, dan is de oorzaak zelden een zorgvuldig wapenexportbeleid. Meestal gaat het om het onvermogen om onderlinge competentiestrijd op te lossen (bijvoorbeeld bij de ontwikkeling van een zesde-generatie Europees gevechtsvliegtuig), of om verkeerde commerciële en/of technische inschattingen (bijvoorbeeld bij de Belgische order van een grote Nederlandse scheepswerf).